

Onderwerp Invulling ethische commissie en data-ethiek (wensen en bedenkingen)

Steller Nephtis Brandsma

De leden van de raad van de gemeente Groningen
te
GRONINGEN

Telefoon	80 43	Bijlage(n)	2	Ons kenmerk	558154-2022
Datum	15-11-2022	Uw brief van		Uw kenmerk	

Geachte heer, mevrouw,

Inleiding

Met deze brief informeren wij u over de stand van zaken rondom de motie “ethische commissie voor data en technologie” van 17 november 2021. Wij schetsen een aantal mogelijke scenario’s voor het instellen van een ethische commissie die adviseert over vraagstukken rondom data en technologie. Daarbij geven wij ook aan welk scenario onze voorkeur heeft, en waarom. Wij vragen u om uw wensen en bedenkingen bij deze voorkeursvariant uit te spreken. Daarnaast informeren wij u over het door ons ontwikkelde ethische afwegingskader en welke rol wij zien voor dit kader. Hiermee geven we ook vorm aan de Groninger Digitale Ambitie, waarin we de ambitie uitspreken een moderne en menselijke gemeente te zijn.

Ethische commissie

De motie vraagt om met een voorstel te komen voor het instellen van een stevig gepositioneerde ethische commissie, die adviezen uitbrengt over data- en technologievraagstukken. In onze ogen zou deze commissie onafhankelijk moeten zijn, en gevraagd en ongevraagd advies moeten geven aan de gemeenteraad, de gemeentelijke organisatie en het college. De ethische commissie zal op grond van artikel 84 Gemeentewet worden ingesteld. In dit artikel is opgenomen dat er commissies kunnen worden ingesteld.

Doelstellingen

Volgens ons heeft deze ethische commissie de volgende doelen:

- Bijdragen aan een zo compleet mogelijke discussie over data- en technologievraagstukken, door relevante kennis en afwegingen in te brengen.
 - Hiermee bedoelen we dat het belangrijk is om bij dit soort vraagstukken zoveel mogelijk in kaart te hebben welke waarden en afwegingen op het spel staan. We willen zo min mogelijk blinde

vlekken hebben. De ethische commissie helpt ons dus te controleren of we bij bepaalde vraagstukken alle relevante kennis, inzichten en overwegingen in beeld hebben.

Een belangrijk hulpmiddel hierbij is een ethisch afwegingskader. Dit kader helpt bij het stellen van de juiste vragen en vormt het vertrekpunt voor het gesprek over het gebruik van data en technologie. Een eerste versie van dit afwegingskader lichten wij toe in de bijlage, en verderop in de brief.

Op deze manier is de ethische commissie ondersteunend aan het politieke proces, want het is aan de politiek om een waardenafweging te maken.

- Bijdragen aan de deskundigheidsbevordering van de gemeentelijke organisatie.
 - Hiermee bedoelen we dat de ethische commissie de organisatie adviseert en helpt bij het stellen van de juiste vragen. Ook brengt de commissie vakinhoudelijke kennis en technologische expertise met zich mee. De gemeente heeft een (intern) ethisch team, dat nadenkt over vraagstukken over technologie en data. Verderop in deze brief komen wij terug op dit ethisch team.

Scenario's

Ethische commissies worden op steeds meer plekken binnen de overheid opgericht, ook bij gemeenten. We hebben daarom gekeken naar een aantal andere gemeenten. Op basis daarvan zien we grofweg drie scenario's voor de invulling van de ethische commissie.

- Scenario 1: "klein adviesorgaan, bestaande uit 10 vrijwilligers vanuit de gemeente"
 - De gemeente Hilversum werkt met het Stadspanel Data, wat bestaat uit inwoners van de gemeente. Dit is een onafhankelijk adviesorgaan van de gemeente Hilversum. Het panel bestaat uit minimaal 10 vrijwilligers en adviseert de gemeente. Deze zijn uitgenodigd op basis van hun belangstelling voor de thema's. Het panel adviseert alleen op uitnodiging van de gemeente. De adviezen worden voorgelegd aan de betrokken ambtenaren, wethouders en gemeenteraad.

Een voordeel van deze vorm is dat inwoners een duidelijke stem en positie hebben in de ethische commissie.

Een nadeel van deze vorm is dat er vrij weinig inwoners mee praten. We vragen ons af of de positie van inwoners in dit scenario stevig genoeg is, omdat uiteindelijk maar een kleine groep in het panel zit. We willen graag een vorm waarbij alle inwoners mee kunnen praten, als ze dat willen.

- Scenario 2: "breed team van vertegenwoordigers maatschappelijke organisaties en overheden"

- In de gemeente Breda wordt een breed ethisch stedelijk team geformeerd, met vertegenwoordigers uit maatschappelijke organisaties en overheden. In dit team komen organisaties die zich bezighouden met digitalisering in het publieke domein. Denk aan onder meer woningcorporaties, politie, hogeschool en de veiligheidsregio. De bedoeling is dat dit een lerend team wordt dat aan de slag gaat met digitale ethiek.

Een voordeel van deze vorm is de diverse samenstelling van verschillende organisaties. Dit draagt waarschijnlijk bij aan rijkere analyses en een volledig(er) beeld van vraagstukken.

Een mogelijk nadeel van deze vorm is dat de onafhankelijkheid van het team niet genoeg wordt gewaarborgd. Wij vinden de onafhankelijkheid van de commissie erg belangrijk. Dat betekent wat ons betreft dat er ook een zekere afstand moet bestaan tussen de commissie en de raad, organisatie en college. Wij vragen ons af of die afstand voldoende gerealiseerd wordt door partners, met wie de gemeente sowieso veel samenwerkt, deel te laten nemen aan zo'n commissie. We zien natuurlijk wel de meerwaarde en het belang van het spreken met maatschappelijke partners, en het opzetten van (lokale) kennisnetwerken over data- en technologievraagstukken.

We zullen goed volgen hoe deze vorm in praktijk gaat werken, het team is momenteel in oprichting.

- Scenario 3: “extern klankbord van onafhankelijke experts”
 - De gemeente Eindhoven heeft gekozen voor een extern klankbord van onafhankelijke experts. Deze commissie geeft gevraagd en ongevraagd advies aan het college. Ze worden benoemd op persoonlijke titel op grond van professionele deskundigheid, maatschappelijke kennis en/of ervaring. Denk aan hoogleraren of promovendi van een universiteit die veel verstand hebben van bijvoorbeeld kunstmatige intelligentie, mensen met een sterke technische achtergrond, of met kennis van de uitvoering. Eindhoven streeft daarbij naar een commissie die veel verschillende soorten expertise in huis heeft. Daarnaast heeft de gemeente Eindhoven, net als onze gemeente, een intern ethisch team. De ethische commissie leest de adviezen van dit interne team, en brengt ook daar adviezen over uit. Inwoners worden ook geraadpleegd, bijvoorbeeld via een rondetafelgesprek over camerabeleid.

Een belangrijk voordeel van dit scenario is de expertise van deze commissie. Wij denken dat onafhankelijke experts het beste in staat zullen zijn om de rol van een stevig gepositioneerde commissie in te vullen, zoals de motie vraagt. Een ander voordeel is de verbinding met de ambtelijke organisatie. De ethische commissie reflecteert namelijk op de ethische afwegingen van het ethisch team, en draagt zo bij aan de deskundigheid ervan.

Een nadeel van dit model is dat de rol van inwoners minder stevig is neergezet dan bijvoorbeeld het model van Hilversum. Ook speelt het maatschappelijk middenveld een minder belangrijke rol, zoals in het model van bijvoorbeeld Breda.

Onze voorkeur

Onze voorkeur gaat uit naar een mix van deze scenario's – eigenlijk dus een vierde scenario. Wij vinden het belangrijk om genoeg expertise en onafhankelijkheid te hebben in de commissie, maar ook om met de gehele samenleving in gesprek te zijn. Daarom zien wij een kleine ethische commissie van experts voor ons, met daarnaast een 'schil' van inwoners, maatschappelijke partners, kennispartners, mensen uit de IT-sector van Groningen, etcetera.

Deze groep wordt gevraagd om adviezen en input, door zowel de gemeentelijke organisatie als de ethische commissie. Op deze manier zijn we in gesprek met inwoners over ethische vraagstukken en denkt de samenleving mee over het beleid van de gemeente. We zien deze 'schil' van inwoners als een groep die bij het maken van beleid al meedenkt en meepraat. Deelnemers kunnen zichzelf hiervoor aanmelden. Voor het voeren van het maatschappelijk gesprek zullen we bijeenkomsten met deze groep organiseren, in bijvoorbeeld het Forum, Let's Gro of online via Stem van Groningen. Het resultaat van deze adviezen wordt vervolgens getoetst door de ethische commissie. De ethische commissie kan ook zelf vragen om een gesprek met deze groep, wanneer ze dat nodig vindt.

Met deze vorm hebben we én de voordelen van de experts uit scenario 3, maar zijn we ook in gesprek met de samenleving. Wij denken dat deze vorm de doelen van de ethische commissie het beste kan realiseren. De inhoudsdeskundige experts in de commissie wonen bij voorkeur in de gemeente Groningen of hebben een aantoonbare band met de gemeente. We gaan uit van een commissie die door het college van B&W wordt ingesteld. De invulling van de commissie werken we verder uit in een nog op te stellen instellingsbesluit. Hierin wordt ook de exacte aanstelling van de commissieleden, de wijze van advisering, de openbaarheid van informatie en adviezen en de taken van de commissie geregeld.

Taken

De commissie heeft de volgende taken:

- Ervoor zorgen dat alle (relevante) overwegingen en dilemma's boven tafel komen, zodat het college en de gemeenteraad op basis daarvan een afweging kunnen maken.
- De commissie adviseert vanuit haar expertise over nieuwe technologische ontwikkelingen en plannen van de gemeente Groningen. Dit doet ze gevraagd en ongevraagd.
- De adviezen van het interne ethisch team voorzien van een reactie. Zo weet het ethisch team welke overwegingen of kennis eventueel nog mist, of juist goed in beeld is gebracht.
- Het meedenken en adviseren over het ethisch afwegingskader dat we gezamenlijk ontwikkelen.

Het belangrijkste doel van de ethische commissie is bijdragen aan een zo compleet mogelijke politieke discussie. Het is aan de politiek om uiteindelijk een belangen- en

Volgvel 4

waardenafweging te maken. Daarbij is het wel nodig dat al deze belangen en waarden in beeld zijn. Wij denken dit met de hierboven beschreven invulling goed te kunnen borgen.

Ethisch afwegingskader

Binnen de gemeente bestaat al langer behoefte aan middelen die helpen bepalen hoe om te gaan met nieuwe en moderne technologie. We hebben daarom een eerste versie van een ethisch afwegingskader gemaakt. Dit kader vormt het vertrekpunt voor het gesprek over het gebruik van data en technologie. Het wordt al door het interne ethisch team gebruikt, en zal ook door de ethische commissie worden gebruikt. De acht voorgestelde waarden zijn: autonomie, privacy, controle op technologie, veiligheid, gelijkwaardigheid, rechtvaardigheid, duurzaamheid en nuchterheid. De eerste zeven waarden zijn gebaseerd op onder andere rapporten van het Rathenau Instituut, internationale onderzoeken, ervaringen van Filosofie in Actie en afwegingskaders en ervaringen van andere gemeenten. De laatste waarde, nuchterheid, is toegevoegd als een typische Groningse waarde. Wij zien deze versie van het afwegingskader als een eerste versie. Het kader wordt in de bijlage verder toegelicht. Tijdens een beeldvormende sessie gaan wij graag verder met u in gesprek over dit afwegingskader. Ook zullen wij daar een verdere toelichting geven op de wijze waarop wij de ethische commissie willen gaan invullen.

Intern ethisch team en de coördinator ethiek

Wij hebben enige tijd geleden al een intern ethisch team opgericht. Dit team bestaat uit medewerkers van verschillende directies van de gemeente. Het team is sparringpartner voor bijvoorbeeld projectleiders of andere medewerkers die een ethisch advies wensen. Inwoners en maatschappelijke partners zullen ook gevraagd worden om hun input, via de eerder genoemde schil. Er is een coördinator ethiek die dit team begeleidt. Deze coördinator wordt ook de contactpersoon voor de ethische commissie en de schil van inwoners en maatschappelijke partners. Het interne team komt tot een advies met behulp van het ethisch afwegingskader en, waar nodig, met input van de schil van inwoners en maatschappelijke partners. De ethische commissie leest mee met de adviezen van het interne team. Zoals eerder aangegeven maken we in het instellingsbesluit nadere afspraken over de openbaarheid van informatie en adviezen, bijvoorbeeld ten aanzien van ambtelijke informatie.

Afsluiting

We zijn benieuwd naar uw mening over de wijze waarop wij de ethische commissie voornemens zijn in te vullen en over het ethisch afwegingskader. Hierover gaan wij graag met u in gesprek.

We vertrouwen erop u voldoende geïnformeerd te hebben.

Met vriendelijke groet,
burgemeester en wethouders van Groningen,

burgemeester,
Koen Schuiling

secretaris,
Christien Bronda

Deze brief is elektronisch aangemaakt en daarom niet ondertekend.